

Фурса Оксана

кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант відділу теорії та історії
педагогічної майстерності Інституту
педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН
України

**ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ
І МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ**

Анотація. У статті аналізуються моделі систем професійної підготовки майбутніх дизайнерів. Звертається особлива увага на педагогічне проектування, широко тлумачиться метод проектів у сфері професійної підготовки. Розроблена модель ступневої підготовки майбутнього дизайнера в умовах навчального художньо-виробничого комплексу.

Ключові слова: професійна підготовка, єдиний дизайн-освітній простір, метод проектів, педагогічне проектування, дизайн-проектування, проектна культура.

Аннотация. Фурса О.А. Педагогическое проектирование и моделирование систем профессиональной подготовки будущих дизайнеров. В статье анализируются модели систем профессиональной подготовки будущих дизайнеров. Обращается особое внимание на педагогическое проектирование, комментируется метод проектов в сфере профессиональной подготовки. Создана модель поэтапной подготовки будущего дизайнера в условиях учебного художественно-производственного комплекса.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, единый дизайн-образовательный комплекс, метод проектов, педагогическое проектирование, дизайн-проектирование, проектная культура.

Annotation. Fursa O.O. Pedagogical designing and modeling of systems of future designers' vocational training. The grounded model of professional training systems of future designers is given in the article. The special attention is paid to the problem of the pedagogical projecting. The project method is widely explained in the field of professional training. The model of gradational training of future designers is developed in educational art manufacturing complex.

Key words: professional training, united design of educational complex, project method, pedagogical projecting, design projecting, projective culture

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими завданнями. З розвитком науки, культури і масового виробництва людство все більше усвідомлює істину, що ми живемо у спроектованому світі. Все матеріальне оточення, всі життєві ситуації, які безпосередньо нас стосуються, все це – результат проектної діяльності. Ця тенденція спостерігається і в економіці, і в освіті, і в науці. Можна зустріти висловлювання, що відображають проектування особистого життя людини – «планування сім'ї», «розрахунок сімейного бюджету» тощо. У педагогіці зустрічаємо «проектування траєкторії розвитку особистості майбутнього фахівця» [1; 2; 6]. Будь-яка педагогічна система також проектується як задум, метою якого у нашому випадку є професійна підготовка дизайнера. Задум втілюється у моделі й здійснюється у реальних вимірах певного навчального закладу. За своєю суттю та змістом ці виміри не дають точної копії будь-якого об'єкта професійної діяльності, але досить повно відображають чинні детермінанти, закономірності і послідовність процесів, що відбуваються при формуванні тих чи інших професійно-значущих якостей, спеціальних умінь і навичок.

Усі необхідні якості виховуються і розвиваються у процесі осягнення комплексу навчальних дисциплін, кожна з яких спрямована на розвиток одної або декількох професійно значущих властивостей або практичних умінь і навичок в умовах, максимально наближених до майбутньої діяльності, в рамках системи професійної підготовки. Тенденції розробки ефективної моделі професійної підготовки дизайнерів для подальшої реалізації у профільних ВНЗ і проектування єдиного дизайн-освітнього простору на відповідних факультетах проглядається у багатьох працях вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячених розвитку дизайну і дизайн-освіти [3; 7; 10; 13; 18; 19; 20; 21].

Формулювання мети статті. Проектування і моделювання сьогодні широко використовуються у педагогіці як актуальний креативний підхід до вирішення педагогічних завдань. Оскільки початок історії педагогічного проектування збігається з умовним початком історії дизайну (це кінець XIX століття), виникає необхідність провести екскурс в історію розвитку проективних методів у педагогіці з метою виявлення їх інтеграційних можливостей з методом дизайн-проектування. У педагогічній літературі зустрічається вживання двох термінів: метод проектів та педагогічне проектування. Саме широкому коментуванню цієї проблеми і присвячена стаття.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. **Метод проектів** (навчання проектуванню та виконання творчих виробів) у педагогіці вперше був апробований і теоретично обґрунтований Джоном Дьюї (1859-1952), американським філософом і соціологом, психологом і педагогом [8]. Мета виховання, за Дж. Дьюї, – формування особистості, яка вміє «приспосовуватися до різних ситуацій» в умовах вільного підприємництва. Дж. Дьюї застосував свої ідеї в школі, навчаючи маленьких дітей. Діти повинні були навчи-

тися користуватися свободою, максимально розвивати в собі незалежність й ініціативу, оволодіти творчими навичками і збагатити досвід, під яким розумілися знання як такі, і знання про способи дії, а також виховання прагнення до самонавчання та самовдосконалення. Це система навчання, коли учні здобувають знання та вміння в процесі планування та виконання практичних завдань – проектів, що постійно ускладнюються.

Продовжувачами ідей Дж. Дьюї були його співвітчизники В.Х. Кіппатрік і Е. Коллінгс. Останній виділив чотири види проектів: екскурсійні, розповіді, трудові і проекти-ігри. Для нас є важливим використання методу проектів як фіксованого у часі оформлення процесів діяльності, які завершені певним результатом. Фіксування результатів дозволяє оцінити його переваги і недоліки, врахувати їх і використати набутий досвід у наступних проектах. Так відбувається закріплення навичок оформлення результатів розумової та перетворювальної діяльності у завершеному цілісному результаті проектування 10-х рр. ХХ ст.

Використання цього методу стало тенденційним у вітчизняній педагогіці після того, як він привернув увагу радянських педагогів: В. Ігнат'єва, М. Крупеніна, Л. Левіна, С. Шацького, В. Шульгіна. Вони вважали, що метод проектів зможе забезпечити розвиток творчої ініціативи та самостійності учнів у навчанні і сприяти здійсненню безпосереднього зв'язку між здобуттям учнями знань і вмінь та застосуванням їх у вирішенні практичних завдань. При цьому припускалось, що в сучасних умовах змістом проектів будуть суспільно корисні справи, залучення учнів до будівництва соціалізму. Метод проектів та розвиток комплексної системи навчання призвели до того, що навчальні предмети заперечувалися, систематичне засвоєння знань під керівництвом учителя на уроці замінювалося роботою з виконання завдань-проектів. Учні, працюючи на фабриці, заводі, у шкільних майстернях, в колгоспі на навчально-дослідних ділянках здобували лише ті знання, які тою чи іншою мірою були пов'язані з їхньою практичною роботою. Поступово рівень загальноосвітньої підготовки знижувався. Універсалізація методу проектів була засуджена в постанові ЦКВКПБ в 1931 р. й надалі в практиці не застосовувалася. Цей історичний досвід у педагогіці доводить, що якою прогресивною не була б ідея її ще треба вміти впроваджувати. Інакше будемо мати негативні результати і дискредитацію самої ідеї. Таких прикладів з історії вітчизняної педагогіки можна навести багато.

Пізніше, наприкінці ХХ ст. відбулося переосмислення методу проектів. Знайшлося підтвердження, що сама ідея проектування була вираженою, але метод повинен застосовуватися в комплексі з іншими методами. Аналіз і осмислення педагогічної літератури останніх років показує, що метод проектів є однією з технологій, адекватних процесу культуровідповідної орієнтації освіти. Багато дослідників відносять його до технологій ХХІ ст., що передбачають, насамперед, розвиток умінь, які забезпечують здатність адаптуватися до умов життя людей постіндустріального

суспільства [9, 188-198]; [12, 38-43]; [15, 125-127]; [17, 155]; [22, 8].

Педагогічне проектування у сучасній педагогіці вважається ефективним методом діяльності сучасного педагога, і для того, щоб скласти цілісне уявлення, розглядається як процес з різних позицій. Так, зокрема, на думку О.М. Яковлевої, впровадження в освітній процес інноваційних програм вимагає ретельного проектування, яке полягає не лише у попередньому плануванні майбутніх змін, але і в передбаченні наслідків їх впливу на життя і здоров'я підростаючого покоління [22, 8]. Це виводить проблему проектування на одне з перших місць у теорії педагогіки та практиці освітньої діяльності.

Педагогічне проектування являє собою діяльність, здійснювану в умовах освітнього процесу і спрямовану на забезпечення його ефективного функціонування і розвитку. На сьогодні професіоналізм педагога визначається, – як пише Г. А. Лебедева, – його здатністю до діагностики, прогнозування і моделювання педагогічного процесу, іншими словами, рівнем володіння проектувальними вміннями [11, 31-38].

Парадоксальною, на перший погляд, є думка Т. Благової, яка порівнює цілісне дизайн-проектування та педагогічне проектування [3, 123] і робить висновок, що ці методології аналогічні, і що проектування означає формулювання мети, визначення варіантів розвитку об'єкта, вибір оптимальної стратегії і тактики, вироблення раціональної технології виконання проекту і безпосередню його реалізацію. Ідея дизайн-освітнього простору розробляється в працях Є.А. Антоновича, Т.Ю. Благової, В.Я. Даниленка, В. Папанека, Л.Б. Переверзева, В.Ф. Прусака, А.А. Тюкова.

Єдність тенденцій проявляється у евристичності взаємопроникнення педагогічного проектування і дизайн-проектування. Ці методології відрізняються певними специфічними особливостями. Цілісне дизайн-проектування інтегрує з педагогічним, якщо в ньому виділити три основні етапи (дизайн-концепція, дизайн-проект, дизайн-продукт) і морально-гуманістичну спрямованість дизайн-концепції. Принципи та методи дизайну виступають основою для проектування дизайн-освітнього простору. При цьому освітній простір набуває якості дизайн-продукту – гармонійність, естетичність, економічність, ергономічність, екологічність, оригінальність, майстерність. Метод проектів у педагогіці показав свою перевагу в тому, що студентам необхідно надавати право для формулювання тем проектування і поступово переходити від простого проекту до складного, оцінюючи попередній і вдосконалюючи наступний [3, 126-157].

Проектування в якості методу розробки моделі системи професійної підготовки дизайнерів виступає як:

- специфічний вид діяльності, спрямований на створення проекту як особливого виду продукту;
- науково-практичний метод вивчення і перетворення дійсності (метод практико-орієнтованої науки);
- форма інновацій, характерна для технологічної культури;
- управлінська процедура.

Таким чином, педагогічне проектування – це створення освітніх моделей, систем і процесів, орієнтованих на вирішення педагогічних завдань, яка сприймається як самостійна поліфункціональна педагогічна діяльність, що обумовлює створення нових або перетворення наявних умов процесу виховання і навчання. Для проектування характерна конструктивність, тобто націленість на отримання абсолютно певного практично значущого результату на основі прогностичного знання. Саме цим педагогічне проектування відрізняється від моделювання та інших видів діяльності, характерних для викладача вищої школи, наприклад, від науково-педагогічної. Так, наприклад, педагогічне проектування інформаційно-освітнього середовища (ІОС) може складатися з таких етапів: визначення цілей (освітніх, інформаційних, особистісно-розвивальних) і навчальних завдань проєктованого ІОС; аналіз програмно-технічного, інформаційного та особистісного потенціалу ВНЗ; вибір педагогічних технологій, прийомів і методів, а також видів та методів контролю навчальної діяльності; інформаційне наповнення освітнього середовища; визначення функцій середовища; розробка педагогічної моделі; прогнозування та побудова гіпотез; практична реалізація і впровадження; оцінка ефективності; коригування.

Педагогічне проектування сьогодні стає джерелом інноваційних змін освітнього простору, заснованого на науковому дослідженні, цілепокладанні, прогнозуванні, конструюванні, моделюванні тих чи інших об'єктів, розробці технології майбутньої діяльності.

Цілий комплекс складних і різноманітних педагогічних проблем у сфері дизайн-освіти може бути вирішений при використанні моделювання в якості дієвого наукового способу удосконалення і оптимізації навчання і виховання, створення системи професійної підготовки дизайнерів (СППД). У сукупності це вимагає виділення структурних і змістовних підходів до побудови моделі професійної підготовки дизайнерів та її реалізації з метою підвищення її мобільності і гнучкого реагування на стан ринку праці.

Моделювання як метод наукового пізнання передбачає обов'язкове використання аналогів або моделей, що заміщають реальні відносини, об'єкти, явища і процеси в менш складних матеріальних чи ідеальних формах, з подальшим проведенням операцій над ними з метою отримання нової інформації. Суть моделювання, – на думку С.У.Гончаренка, – полягає у встановленні подібності явищ, адекватності одного об'єкта іншому в певних відношеннях, і на цій основі перетворення простішого за структурою і змістом об'єкта в модель складнішого (оригінала) [4, 133].

Аналіз педагогічних досліджень з використанням методу моделювання виявив домінуючі тенденції розробки теоретичних моделей:

- моделі освітнього менеджменту – моделювання організаційних систем неперервної професійної освіти в галузі дизайну;
- модель структури, змісту і методів професійної підготовки – пошуки інновацій у змісті професійної

підготовки, розробки і впровадження інноваційних методик і технологій навчання;

- психолого-педагогічні моделі формування особистості майбутнього дизайнера, спрямовані на вдосконалення навчально-виховного процесу на засадах інтеграції особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного та інших підходів до формування особистісних якостей фахівця.

Модель системи професійної підготовки дизайнерів у ВНЗ передбачає наявність у своєму складі таких підсистем, які також є самостійними об'єктами проектування і утворюють стійку єдність і цілісність.

Розроблена модель включає в себе такі підсистеми:

- система «Мети»;
- система «Програмне забезпечення професійної підготовки»;
- система «Об'єкт», система «Суб'єкт»;
- система «Результат».

Розроблені моделі системи професійної підготовки дизайнерів (СППД) реалізуються на практиці в умовах сучасного освітнього процесу у вищих навчальних закладах за участю організаторів цього процесу – керівників та професорсько-викладацького складу (навчальних закладів) і його безпосередніх учасників – студентів (учнів). Відповідно до теорії навчання, процес навчання студентів протікає під керівництвом викладача. Основною метою його діяльності є управління активною та свідомою діяльністю студентів, що реалізується у вищих навчальних закладах через різні організаційні форми, які інтегруються одна з одною, об'єднуючи всі її складові.

У розвитку системи професійної підготовки дизайнерів чітко вимальовується тенденція руху від архаїчних форм навчання декоративно-прикладному мистецтву в розмаїтті народних художніх промислів до інтеграції різних рівнів і форм академічної мистецької освіти, промислового дизайну з технічною естетикою. Цей рух має різновекторні показники. З одного боку, він пов'язаний з тією консервативністю, яка є характерною для академічних навчальних закладів, з другого – намагається послідовно інтегрувати у собі весь попередній досвід проектування і моделювання професійної підготовки дизайнерів з його децю спекулятивними авангардистськими тенденціями.

Разом з тим, не можна оминати увагою інші моделі дизайн-освіти, які в умовах зародження і розвитку ринкової економіки інтенсивно розширюють свою діяльність на ринку освітніх послуг. Їх спектр у приватному секторі ринку освітніх послуг доволі широкий і різноманітний: від короткострокових курсів і до офіційно акредитованих і ліцензованих Міністерством освіти, науки, молоді та спорту України вищих навчальних закладів – коледжів, інститутів, дизайнерських факультетів приватних університетів, академій.

Головне завдання альтернативних моделей навчання, зокрема будь-яких учбових центрів, професійних курсів тощо – дати можливість освоїти нову професію або підтягти рівень знань із вже наявної спеціальності. Гнучкі графіки занять, навчальні плани, програми різних курсів з дизайну з обов'язковим

підкріпленням отриманої теорії на практичних уроках, викладачі з нетрадиційними підходами до навчання, які намагаються максимально привести свої методики у відповідність запитам навіть найвибагливіших клієнтів – все це додає значної популярності моделям короткострокового навчання. Зокрема підвищується попит не тільки на курси дизайнерів різних спеціальностей, а і на їх випускників при подальшому пошуку роботи. Ця тенденція від основних регіональних центрів дизайн-освіти поширює свій вплив на створення і розвиток провінційних дизайнерських освітніх закладів. Складності із забезпеченням високої якості надання освітніх послуг, попри традиційні моделі дизайн-освіти, викладачі-дизайнери намагаються вирішити проектуванням нової моделі дизайн-освіти, зокрема курси он-лайн – де в основу викладання дизайнерських дисциплін закладена широко розповсюджена у Європі, Японії і США дистанційна форма навчання.

В Україні практично відсутні дослідження з проблем створення альтернативних моделей художньої і в тому числі дизайнерської освіти. Це одна з причин існування подвійних стандартів у підходах до державних і недержавних навчальних закладів. Хоча загальновідомим є той факт, що найкращі університети світу є приватними, а не державними навчальними закладами. Це такі, як Гарвардський університет (англ. *Harvard University*) – найстаріший з університетів США, в якому працює 2100 викладачів і вчиться 6700 студентів та 14500 аспірантів. Нобелівськими лауреатами стали 75 науковців, які закінчили або були викладачами чи аспірантами університету. Його у різний час закінчили 8 президентів США [23]. Не менш відомим є Оксфордський університет (англ. *University of Oxford*), який є другим у переліку найстаріших університетів світу, а також першим університетом у Великій Британії. Штат викладачів Оксфорда – майже 4000 осіб, кількість студентів перевищує 20 тисяч, чверть з них – зарубіжні [24]. Приватною була і відома дизайнерська школа – Вища школа будівництва і художнього конструювання (*Staatliches Bauhaus*). Як модель – цей навчальний заклад цікавий тим, що в його межах було створене художнє об'єднання, завдяки чому розвинувся всесвітньо відомий напрям розвитку дизайну в архітектурі – функціоналізм.

Важливо відмітити, що всі моделі дизайн-освіти, які історично склалися у дизайн-освіті, є досить динамічні і факт надання ними освітніх послуг відповідає вимогам часу, сприяє успішній боротьбі з безробіттям, профорієнтаційній роботі серед молоді, реагує на найменші зміни у потребах кожної людини і суспільства в цілому. Це важлива тенденція у розбудові демократичного суспільства, у подоланні окремих проявів снобізму на теренах вищої академічної освіти.

Яскравим прикладом успішної вітчизняної школи дизайну є Харківська державна академія дизайну і мистецтв, яка стала важливим осередком культурно-мистецької традиції Харкова, що склалася наприкінці XIX – початку XX століття. Для ХДАДМ властиве взаємопроникнення художньої та інженерно-технічної освіти. Харківська художня школа, увібравши досвід минулих поколінь, була зорієнтована класичною

Санкт-Петербурзькою академією мистецтв, а “дизайнерська гілка” розвивалася під потужним впливом Харківського технологічного інституту, який на зламі XIX–XX ст., у період бурхливого розвитку вітчизняної промисловості, опинився в авангарді технічної культури свого часу. Набута традиція взаємопроникнення художньої та інженерно-технічної освіти була підхоплена реорганізованим з Харківського державного художнього інституту Харківським художньо-промисловим інститутом у 1963 році, який у 2001 було перетворено на Харківську державну академію дизайну і мистецтв. ХДАДМ – це успішно спроектована освітня система, де розробляються новітні навчальні програми й здійснюються наукові дослідження, реалізуються численні культурно-мистецькі заходи та творчі акції.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Розгляд теоретичних основ педагогічного проектування як методу розробки «продуктів» професійної педагогічної діяльності, у тому числі моделі професійної підготовки дизайнерів у ВНЗ, свідчить про те, що проектування може бути освоєне будь-яким учасником педагогічного процесу для використання в залежності від цілей і завдань, зокрема:

- ідеї проектування завжди актуалізуються в епохи змін, для яких характерні надзвичайна рухливість і мінливість процесів, що відбуваються;
- участь у процесі проектування розвиває особистісні структури учасників педагогічного процесу;
- методом педагогічного проектування можна отримати необхідні педагогічні продукти, яких потребує вища професійна освіта;
- відбувається навчання взаємодії з різними інформаційними потоками і носіями інформації;
- освоюються способи нормування діяльності в проекті;
- формується досвід здійснення проектної діяльності, включаючи всі необхідні для цього процедури;
- розвиваються прийоми рефлексії з приводу цього досвіду;
- освоюється культурна комунікація.

Оволодіння прийомами педагогічного проектування як методом створення і розробки програмного забезпечення процесу професійної підготовки стає нагальною необхідністю для сучасного викладача вищої школи, що підтверджує його професійно-педагогічну підготовленість та рівень педагогічної майстерності. Наукове узагальнення практики педагогічного проектування, вивчення існуючих проблем, що постають перед сучасною освітою і безпосередніми учасниками педагогічного процесу, дозволяють зробити висновки про те, що педагогічне проектування – новий, наукомісткий, комплексний напрям у розвитку освіти, що спирається на досвід професійної творчості в галузі педагогіки та освіти, дозволяє отримувати необхідні для ефективної організації основної діяльності системи умови і ресурси.

Список використаних джерел:

1. Алексеев Н.А. Личностно-ориентированное обучение: Вопросы теории и практики. – Тюмень: Изд-во ТюмГУ, 1997. – 245 с.
2. Безрукова В.С. Педагогика: Проективная педагогика; Учебное пособие для инженерно-педагогических и индустриально-педагогических институтов и индустриально-педагогических техникумов. – Екатеринбург: Изд-во «Деловая книга», 1996.
3. Благова Т.Ю. Педагогические условия реализации культурно-сообразной ориентации в процессе образования специалистов – дизайнеров. // Дис. ... к.п.н. – Томск, 2004. – 199 с.
4. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження – Київ-Вінниця: ТОВ «Планер», 2010. – 308 с.
5. Даниляк В.С. Эргодизайн, качество, конкурентоспособность. – М.: Изд-во стандартов, 1990. – 199 с.
6. Дахин А.Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и ... неопределенность // Педагогика. – 2003. – № 4. – С. 21-26.
7. Дизайн в общеобразовательной системе. – М.: ВНИИТЭ, 1994. – 206 с.
8. Духавнева А.В. Столяренко Л.Д. История зарубежной педагогики и философия образования. – Ростов на Дону: Феникс, 2000. – 476 с.
9. Жульникова С. Проект «Школа первобытных ремесел: образование культурой» // Народное образование. – 2000. – № 4-5. – С. 188-198.
10. Итальянская школа дизайна. – М.: ВНИИТЭ, 1993. – 184 с.
11. Лебедева Г.А. Технология обучения педагогическому проектированию // Педагогика. – 2002. – № 1. – 31-38 с.
12. Матяш Н.В. Проектный метод обучения в системе технологического образования // Педагогика. – 2000. – № 4. – С. 38-43.
13. Московская школа дизайна. – М.: ВНИИТЭ, 1992. – 216 с.
14. Назаров С.А. Педагогические основы проектирования личностно-развивающей информационно-образовательной среды технического вуза [Электронный ресурс]: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Ростов н/Д: РГБ, 2006.
15. Обухов А. «Четвертной» как реальность культуры // Народное образование. – 2000. – № 1. – С. 125-127.
16. Оружа Л. В. Розвиток дизайнерської освіти в світі // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Інтернет ресурс. Код доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nchnpu_13/2010_7/33.pdf
17. Резниченко Л.В. Развитие творческого мышления школьников в процессе трудового обучения: Дис. ... канд. психол. наук. – Благовещенск, 2003. – 157 с.
18. Соловьев Н.К. Художественно-промышленное образование во Франции // Дизайн-ревью. – 2001. – № 1-2. – С. 27- 30.
19. Уральская школа дизайна. – М.: ВНИИТЭ, 1992. – 183 с.
20. Харьковская школа дизайна. – М.: ВНИИТЭ, 1992. – 198 с.
21. Шляхов Ф. Итальянский дизайн 1950-60 гг. // Дизайн-ревью. – 2001. – № 1-2. – С. 30- 34.
22. Яковлева Н.О. Проектирование как педагогический феномен // Педагогика. – 2002. – № 6. – С. 8.
23. Интернет ресурс. Код доступу: <http://www.harvard.edu/>
24. Интернет ресурс. Код доступу: <http://www.ox.ac.uk/>